

Oorlogvoering in vreedestijd

Effecten van hybride operaties op de Nederlandse krijgsmacht

In vreedestijd kan de oorlogvoerende capaciteit van Nederland heimelijk worden aangetast door een buitenlandse mogendheid. Onder het mom van hybride oorlogvoering leggen vijandige statelijke actoren zwakke punten van Nederland graag bloot. Door middel van de theorie van de kernkwadranten, vooral bekend uit de menswetenschappen, definieert dit artikel de sterke en daaraan gerelateerde zwakke punten van Defensie. Wat zijn precies die zwakke punten, ofwel valkuilen voor Defensie? En hoe kan een buitenlandse mogendheid die uitbuiten? De resultaten van dit onderzoek helpen alle lagen van Defensie, van de politieke top tot de groep in het bos, de effecten van hybride oorlogvoering beter te begrijpen.

Y.D.B. van Haaften MA*

FOTO MCD, SJOERD HILCKMANN

* Yoeri van Haaften is alumnus van de master Military Strategic Studies aan de NLDA. Hij deed dit onderzoek toen hij werkte als Rijkstraineer bij het 106 Inlichtingenskadron van het JISTARC.

1 George F. Kennan, *The inauguration of organized political warfare* (1948), beschikbaar op <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114320.pdf?v=941dc9ee5c6e51333ea9ebbbc9104e8c>.

2 De auteur kiest er voor om het over hybride oorlogvoering te hebben omdat, ondanks de nominale vrede tijdens hybride operaties, de doelen van zo een campagne lijken op die van traditionele oorlogvoering: opleggen van een politieke wil en/of het vernietigen van de oorlogvoerende capaciteit van de opponent.

3 De definitie van hybride conflictvoering volgens de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst: het bereiken van politiek-strategische doelen door gebruik te maken van alle politieke, militaire, economische, informatie-, inlichtingen-, en cybermiddelen, zonder dat er sprake is van een openlijk conflict tussen twee staten (MIVD Jaarverslag 2016).

4 Bijvoorbeeld: Kamerstukken 28676 nr. 293 (2018).

Al in 1948 sprak het hoofd Beleidsplanning van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over politieke oorlogvoering: ‘the employment of all the means at a nation’s command, short of war, to achieve its national objectives.’¹ Alhoewel we dit pas recent hybride oorlogvoering² noemen, wordt er dus al jaren gesproken over het onderliggende idee: het inzetten van alle middelen die een staat heeft om zijn nationale belangen veilig te stellen, zonder over te gaan op een officiële oorlogsverklaring.³

Op politiek-strategisch niveau is er veel aandacht voor hybride dreigingen,⁴ de toepassing van het

Dit onderzoek helpt alle lagen van Defensie, van de politieke top tot de groep in het bos, de effecten van hybride oorlogvoering beter te begrijpen

concept en de meeste definities zijn dan ook op dat vlak te vinden.⁵ Denk daarbij bijvoorbeeld aan grote thema's als strategische communicatie, cyber en desinformatie.⁶ Dit zijn allemaal middelen om iets te bereiken, geen doelen of effecten op zich. Er is nog weinig onderzoek verricht om het fenomeen 'hybride oorlogvoering' op tactisch-operationeel niveau handen en voeten te geven. Wat merkt Defensie als geheel of de individuele militair nou van de effecten van hybride oorlogvoering?

Dit artikel bekijkt hoe de oorlogvoerende capaciteit van Defensie ook in vrede tijdstijd aan-

gegrepen kan worden door een buitenlandse statelijke actor waarbij militaire middelen niet de primaire instrumenten zijn. Om te beginnen zoomt het in op het begrip hybride oorlogvoering; wat is het en wat is het niet? Om uit te leggen waarom een staat het kan inzetten, fungeert Rusland vervolgens als casestudy. Met welke middelen kan Rusland Defensie aan-

---

5 Nathan Freier, *Hybrid Threats and Challenges: Describe... Don't Define*, beschikbaar op <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/343-freier.pdf>.

6 Europese Commissie, *Het opbouwen van weerbaarheid en reactiecapaciteit tegen hybride dreigingen* (2018).

grijpen? Hierna volgt een definitie en beschrijving van de Nederlandse oorlogvoerende capaciteit. Aan de hand van het model van kernkwadranten, vooral bekend uit de menswetenschappen, komen vervolgens de valkuilen van deze capaciteiten aan de orde. Afsluitend beschrijft een fictief scenario hoe een strategische hybride operatie eruit kan zien. Dit onderzoek helpt alle lagen van Defensie, van de politieke top tot de groep in het bos, beter te begrijpen wat de effecten van hybride oorlogvoering op Defensie kunnen zijn.

Hybride oorlogvoering: what's new?

Hybride dreigingen krijgen zowel intellectueel⁷ als institutioneel⁸ de nodige aandacht. Het Westen ondervindt, ondanks nominale vrede, schijnbaar hinder van buitenlandse hybride oorlogvoering en tuigt daarom allerlei initiatieven op. Denk bijvoorbeeld aan het *European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats* in Helsinki en dichterbij huis de *Counter Hybrid Unit* van het ministerie van Defensie.⁹ De landen die vaak in verband worden gebracht met hybride oorlogvoering, met name Rusland en in mindere mate China, ontkennen ondertussen in alle toonaarden dat zij gebruik maken van deze hybride middelen en kaatsen de bal juist terug naar het Westen.¹⁰

In het discours zijn grofweg twee debatten te onderscheiden. Allereerst over de definitie: is het conflictvoering of toch oorlogvoering, *warfare*? Voor beide valt wat te zeggen. Het is namelijk juridisch gezien geen oorlogvoering en het is verstandig zuinig te zijn met dat soort termen.¹¹ Aan de andere kant kan conflictvoering te onschuldig klinken, zeker als je kijkt naar de gevolgen van een succesvolle operatie zoals de annexatie van de Krim. De term oorlogvoering heeft daarom de voorkeur, en dit artikel laat zien hoe bij hybride operaties de doelen hetzelfde zijn als bij 'traditionele' oorlogvoering.

Ten tweede de vraag hoe 'nieuw' hybride oorlogvoering is. Terwijl media het redelijk eens lijken te zijn en schrijven over 'de nieuwe manier van oorlog voeren'¹² wordt er in academische kringen nog gedebatteerd over de nieuwigheid.¹³ Waar we in 1948 al over het concept spraken, kunnen we inmiddels wel betogen dat hybride oorlogvoering door nieuwe technologieën en ontwikkelingen een vernieuwde betekenis heeft gekregen. Nieuw is het begrip niet, maar de effecten kunnen groter zijn dan in 1948 werd voorzien.

Over hybride oorlogvoering zijn veel definities te vinden. Gemiddeld genomen bevatten alle definities de volgende elementen:

- mogelijke combinatie van vele verschillende aanvalsvectoren;
- onderdeel van een grotere campagne;
- behalen van strategische doelen;
- georganiseerd door staten;
- onder het juridische niveau van oorlogvoering;
- een hoge mate van ambiguïteit.¹⁴

Wat de precieze definitie ook is, of ze nieuw zijn of niet; schijnbaar hebben 'we' als het Westen, NAVO en Nederland genoeg last van hybride dreigingen dat we antwoorden zoeken in internationale afspraken en nieuwe instituties. De uitwerking van het concept blijft echter vaag en op een hoog niveau. Het is goed om als Europese Unie stil te staan bij het tegengaan van desinformatie, het verhogen van cybersecurity

7 Bijvoorbeeld: Eric Donkersloot, 'Hybrid Threats from the East', in: *Militaire Spectator* 186 (2017) (9) 391-403, of O. Fridman, *Russian 'Hybrid Warfare'* (2018).

8 Bijvoorbeeld: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/04/18/kabinet-neemt-maatregelen-tegen-permanente-statelijke-dreiging>.

9 Zie voor een beschrijving van de werkzaamheden van de nieuwe Counter Hybrid Unit: <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2017/11/17/defensie-doet-grote-aankopen-en-breidt-eenheden-uit>.

10 Bijvoorbeeld: <https://sputniknews.com/europe/201511191030396715-bulgaria-russia-warfare-claims/> en <https://www.rt.com/op-ed/331999-western-media-russia-propaganda/>.

11 Zie bijvoorbeeld de discussie naar aanleiding van de uitspraken van de minister van Defensie in het tv-programma Buitenhof: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2677835/bijleveld-heb-het-woord-oorlog-niet-genoemd>.

12 Bijvoorbeeld: <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/06/23/vergeet-het-klassieke-slagveld-dit-is-het-tijdperk-van-de-hybride-oorlog-11241068-a1564319>.

13 Michael Kofman and Matthew Rojansky, 'A Closer look at Russia's Hybrid War', in: *Kennan Cable* no. 7 (2015).

14 Zie bijvoorbeeld de definitie van de Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid op <https://www.nctv.nl/documenten/rapporten/2019/04/18/duiding-fenomeen-hybride-dreiging>.

Militairen op de Krim in 2014. Conflictvoering klinkt te onschuldig om hybride dreigingen te omschrijven, met de annexatie van de Krim in het achterhoofd

FOTO WIKIMEDIA COMMONS

en maatregelen tegen de verspreiding van CBRN,¹⁵ maar de maatregelen blijven heel abstract en weinig tastbaar.

Hybride oorlogvoering: Rusland

Wat zijn de beweegredenen en *enablers* van Rusland? Dat juist dit land gebruik maakt van hybride operaties is namelijk niet verwonderlijk. Allereerst wil Rusland invloed uitoefenen in het nabije buitenland en een stoel krijgen aan de belangrijke onderhandelingstafels, terwijl het de NAVO en het Westen als agressief en expansionistisch ziet. Tegelijkertijd beseft het dat een grootschalig, conventioneel en langdurig gewapend conflict met de NAVO door zijn eigen beperkte economische macht simpelweg niet te winnen is. Het Russische idee van staatsmacht is niet hetzelfde als hoe wij daar in het Westen over denken. Zo hebben de Russisch Orthodoxe Kerk,¹⁶ Russische motorbendes¹⁷ en bepaalde

criminele netwerken¹⁸ nauwe officiële of officieuze banden met het Kremlin. Daarnaast is de Russische militaire strategie van oudsher sterk gebaseerd op deceptie (*maskirovka*) en psychologie (bijvoorbeeld reflexieve controle).^{19,20}

- 15 Joint communication to the European Parliament and the Council Joint Framework on countering hybrid threats a European Union response (2016), beschikbaar op <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>.
- 16 Gregory Freeze, *Russian Orthodoxy and Politics in the Putin Era* (2017), beschikbaar op <http://carnegieendowment.org/2017/02/09/russian-orthodoxy-and-politics-in-putin-era-pub-67959>.
- 17 Jack Losh, 'Putin's Angels: the bikers battling for Russia in Ukraine', in: *The Guardian* (2016), beschikbaar op <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/29/russian-biker-gang-in-ukraine-night-wolves-putin>.
- 18 Mark Galleoti, *Transnational Aspects of Russian Organized Crime* (2012), beschikbaar op <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/185081>.
- 19 Dmitry Adamsky, 'Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy', in: *Proliferation Papers* 54, Institute Français des Relations Internationales (november 2015) 25.
- 20 Christian Kamphuis, 'Reflexive Control', in: *Militaire Spectator* 187 (2018) (6) 324-339.

Rusland is assertief en wil politiek-strategische doelen realiseren zonder oorlog te voeren. Volgens het *Handboek Militaire Begrippen Land* voeren staten oorlog om twee redenen: de ander jouw politieke wil opleggen en/of zijn oorlogvoerende capaciteit uitschakelen.²¹ Hybride oorlogvoering is dus ook tweeledig. De aandacht in het Westen lijkt echter vooral uit te gaan van het eerste onderdeel, het tegengaan van het opleggen van de politieke wil is namelijk waar de actieplannen van de NAVO, EU en Nederland zich op lijken te richten. Maar voor Defensie is juist het tweede aspect van oorlogvoering van groot belang: het uitschakelen van de Nederlandse oorlogvoerende capaciteit. Als het Rusland lukt dit te realiseren zonder over te gaan op daadwerkelijke oorlog, is het vanuit Russisch perspectief zeer aantrekkelijk. Als je dit voor Rusland overzichtelijk maakt in een schema bestaande uit *doel*, *methode* en *end state*, kom je op het volgende uit:

Doel	Het vernietigen, verslechteren of beperken van het gebruik van de oorlogvoerende capaciteiten van het doelland zonder over te gaan op oorlog.
Methode	Het synchroniseren van alle middelen, publieke en non-publieke, die beschikbaar zijn voor de Russische leiding op een ambigue manier om zo negatieve respons te beperken.
End state	De oorlogvoerende capaciteiten van het doelland zijn verminderd zodat ze een minder grote bedreiging vormen voor Russische belangen.

Figuur 1 Het beïnvloeden van de oorlogvoerende capaciteit

Bovenstaande tabel laat direct zien hoe lastig het is om tegenmaatregelen te treffen tegen de ‘Methode’: in principe kan de Russische leiding alle middelen inzetten waar zij over beschikt. Om te voorkomen dat de eigen organisatie vleugellam wordt gemaakt en haar doelen niet meer kan bereiken, is het dus voor Defensie efficiënter zich te richten op het mitigeren van de effecten in de ‘End state’ dan die in de ‘Methode’.

Hoe kan Rusland een hybride campagne dan aanpakken? Volgens de Nederlandse Doctrine Landoptreden heeft een staat een viertal machtsmiddelen tot zijn beschikking: *Diplomatic, Information, Military* en *Economic* (DIME): ‘zo kunnen uiteenlopende aspecten van het conflict worden aangegrepen, waardoor de kans op bestendigheid van de aanpak toeneemt.’²² In het Syrische conflict zet Rusland bijvoorbeeld in op diplomatieke oplossingen met landen in de regio, beheert het een consistent strategisch narratief, zet het militairen in tijdens gevechtsoperaties en levert het land economische hulp aan de regering van Assad. Alle vier de elementen van DIME worden dus ingezet.

Het meest effectief is om DIME gecoördineerd in te zetten met andere organisaties in een *interagency*-benadering. Wanneer dit gebeurt, spreken we van een *comprehensive approach* (zie figuur 2).²³ Zoals hierboven beschreven heeft de Russische regering zelf al invloed op diverse organisaties en kan zij individueel een ogenschijnlijke *interagency*-benadering voeren: ‘In Vladimir Putin’s Russia, everyone is potentially [...] both who they seem to be, and, at the same time, an instrument of the government.’²⁴ Rusland beschikt dus, naast de officiële staatsmacht in de vorm van DIME, over op papier onafhankelijke actoren, de officieuze kant van DIME. Die actoren kan Rusland door de hoge mate van centrale invloed gecoördineerd²⁵ inzetten om een offensieve *comprehensive approach* te creëren terwijl het de officiële betrokkenheid kan ontkennen: alle ingrediënten voor een succesvolle vorm van hybride oorlogvoering.

21 *Handboek Militaire Begrippen Land* (2016).
 22 *Landoperaties: Doctrine Publicatie 3.2* (2014) 3701.
 23 *NATO Standard AJP-3 0113*, beschikbaar op https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/624149/doctrine_nato_land_ops_ajp_3_2.pdf.
 24 Mark Galeotti, *What exactly are ‘Kremlin ties’?* (2017), beschikbaar op <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/07/russia-trump-putin-clinton/533370/>.
 25 De mate van centrale leiding of zelfs coördinatie door Poetin is ook onderhevig aan debat. Zie bijvoorbeeld: Andrew Monaghan, *Defibrillating the Vertikal? Putin and Russian Grand Strategy* (2014), beschikbaar op <https://nllp.jallc.nato.int/IKS/Sharing%20Public/Defibrillating%20the%20Vertikal%20Putin%20and%20Russian%20Grand%20Strategy.pdf>.

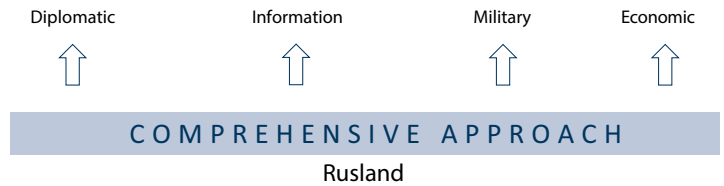
Nederlandse oorlogvoerende capaciteit

Om te beschrijven hoe Rusland de oorlogvoerende capaciteit van Defensie kan aangrijpen in vredestijd, is het noodzakelijk om eerst deze capaciteit te definiëren. Wat maakt de Nederlandse oorlogvoerende capaciteit nou typisch Nederlands, of westers? Wat zijn de kernkwaliteiten van de Nederlandse Defensie? Om dit te doen, gebruikt dit artikel elementen van een model dat bekend is in de gedragswetenschappen: de kernkwadranten. Omdat hybride zich weinig aantrekt van de grenzen tussen traditionele disciplines, is het niet gek om ook in dit geval een theorie uit een ander werkveld toe te passen.

Dit model gaat ervan uit dat ieder mens bepaalde kernkwaliteiten heeft maar dat deze kunnen leiden tot valkuilen als je hierin doorschiet.²⁶ Wanneer iemand bijvoorbeeld heel gedetailleerd te werk gaat, kan zijn valkuil zijn dat hij erg traag werkt. Een echte teamspeler kan zijn eigen belangen misschien minder goed behartigen als hij daarin doorschiet; zichzelf wegcijferen is dan zijn valkuil (zie figuur 3). Dit model past goed in de hybride benadering waarin indirectheid en ambiguïteit grote rollen spelen.

Feitelijk streeft Rusland namelijk een situatie na waarbinnen Defensie haar eigen valkuilen creëert. Hierdoor is een (indirecte) buitenlandse inmenging makkelijker te ontkennen. Kortom: als Rusland zijn zin krijgt, zal het de gedetailleerde teamspeler indirect stimuleren om altijd erg langzaam te werken en zijn eigen belang te vergeten. Dit is nadelig voor deze persoon en daardoor, in een *zero-sum mindset*,²⁷ voordelig voor Rusland. Rusland wil door middel van hybride oorlogvoering de valkuilen van de Nederlandse krijgsmacht realiseren om bijvoorbeeld de inzet van de krijgsmacht te voorkomen, het aantal eenheden te verminderen en/of de slagkracht te beperken.

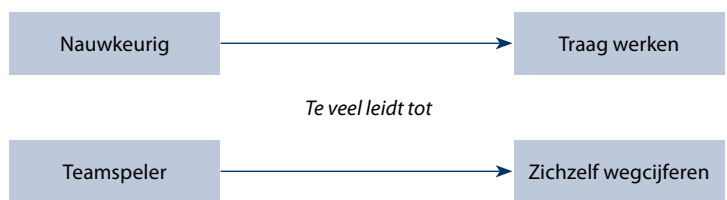
Wat zijn volgens dit model kernkwaliteiten van Defensie, en de bijbehorende valkuilen? Door middel van enkele brainstormen met militairen

Figuur 2 Russische Comprehensive Approach met de officiële en officieuze vormen van staatsmacht

en andere werknemers van Defensie zijn de kernkwaliteiten van de Nederlandse oorlogvoerende capaciteit benoemd.²⁸ Deze kernkwaliteiten zijn vervolgens gegroepeerd in vier steunpilaren: *Law, Politics, Social* en *Military*.

- **LAW:** de legitimiteit van de Nederlandse krijgsmacht is gebonden aan verdragen, missie-specifieke regels en ethiek;
- **POL:** de inzet van de Nederlandse krijgsmacht is afhankelijk van politieke besluiten, internationale cohesie en solidariteit;
- **SOC:** het draagvlak van de Nederlandse krijgsmacht wordt beïnvloed door de publieke opinie, media en specifieke *persons of interest*;
- **MIL:** de gevechtskracht van de Nederlandse krijgsmacht leunt stevig op goed getrainde, technologisch geavanceerde eenheden.

Figuur 3 Kernkwaliteiten en valkuilen

26 Zie voor een uitgebreidere uitleg bijvoorbeeld: <https://modelmatig.nl/personeel/ontwikkelen/kernkwadrant/>.

27 Zero-sum gaat ervan uit dat er geen win-winsituaties mogelijk zijn, er is altijd een verliezer en een winnaar van een nieuwe situatie.

28 Deze lijst is niet uitputtend maar geeft een weergave van de belangrijke kwaliteiten van Defensie. Zoals verderop in het artikel wordt aanbevolen, is het nuttig om in een later stadium per krijgsmachtonderdeel zo een brainstorm te houden om een krijgsmachtonderdeel-specifieke lijst te krijgen.

Als een actor er in slaagt een van deze steunpilaren weg te laten vallen of te beschadigen, heeft dat grote consequenties voor Defensie. Dit heeft namelijk direct effect op de onderliggende kernkwaliteiten. Elke steunpilaar bestaat uit een aantal kernkwaliteiten die de goede eigenschappen van Defensie zijn, elementen die Nederland extreem belangrijk vindt tijdens het accepteren, plannen, voorbereiden, uitvoeren en evalueren van een missie. Figuur 4 geeft deze weer.

Nederland vindt het van groot belang dat het parlement instemt, dat *collateral damage* voorkomen wordt en dat technologisch geavanceerde eenheden het veld in worden gestuurd. Tegelijkertijd vindt de Nederlandse bevolking ook dat de media, met hun grote invloed en bereik, onderzoek mogen doen en onafhankelijk mogen opereren en dat het uitzenden van militairen soms aan strengere regels is gebonden dan bijvoorbeeld de VN voorschrijft. Kortom: dit zijn de kernkwaliteiten van Defensie.

Zoals hierboven beschreven, kan het nadelig zijn als iemand te veel van de goede eigenschappen laat zien, dan belandt diegene in zijn valkuil. Dit geldt ook voor Defensie. Het volgende onderdeel gaat daarom in op de valkuilen die een gevaar kunnen vormen voor Defensie.

Verschijningsvormen van hybride oorlogvoering

Wat gebeurt er als ervaren wordt dat internationale regels het handelen te veel beperken? Als de staat alles laat afhangen van politieke besluiten? Of als Defensie te veel waarde hecht aan *mission command*? Dan belandt ze in de valkuilen van de kernkwaliteiten. Defensie wil deze voorkomen omdat ze de kracht van haar oorlogvoerende capaciteit verminderen. Precies daarom wil een vijandige mogendheid, zoals in deze casestudy Rusland, het verschijnen van deze valkuilen juist stimuleren.

Hoe Rusland precies de Nederlandse steunpilaren aangrijpt, valt buiten de scope van dit artikel. De manieren zijn immers praktisch eindeloos: Rusland kan het gehele officiële en officieuze DIME-spectrum aanwenden, inclusief alle organisaties, individuen en andere denkbare entiteiten. Het maakt voor Nederland ook niet uit wie de actor is, het resultaat is nadelig en daar moet een oplossing voor worden bedacht.

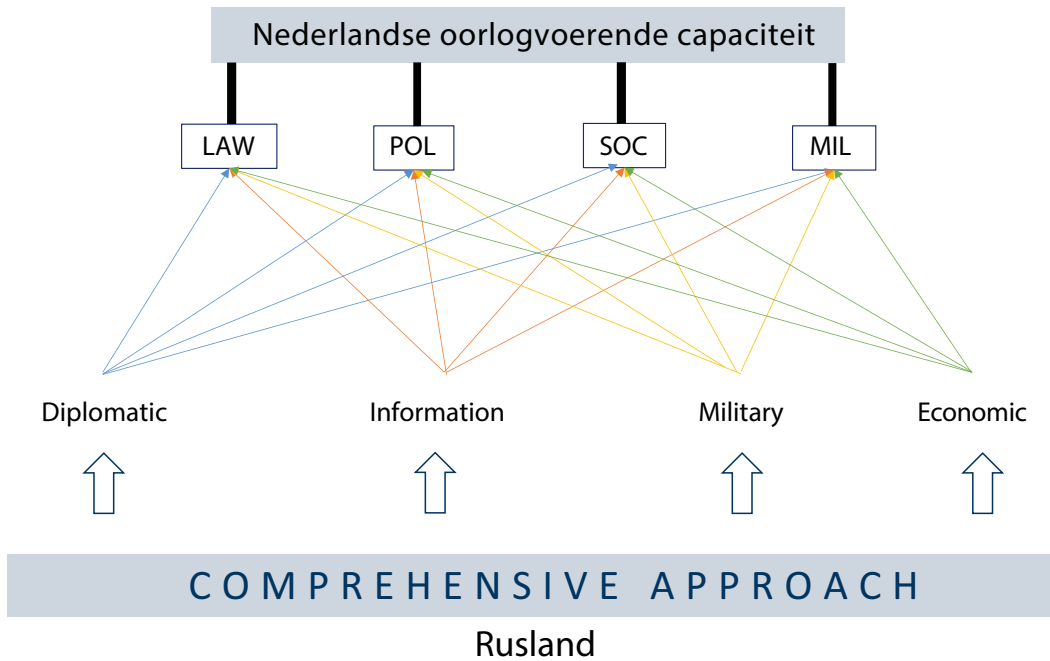
Figuur 5 laat zien dat Rusland de steunpilaren van Defensie op allerlei verschillende manieren kan aangrijpen om de valkuilen te realiseren. Per situatie kan het beslissen met welke intensiteit het welke actoren op welke steunpilaar inzet.²⁹ Figuur 6 benoemt de valkuilen per kernkwaliteit en de verschijningsvormen op politiek-strategisch en operationeel-tactisch niveau.

Daarmee laat de figuur zien wat de aangrijpingspunten en gerelateerde verschijningsvormen kunnen zijn op politiek-strategisch en operationeel-tactisch niveau van een succesvolle hybride operatie van Rusland. Met een indirecte benadering kan Rusland die valkuilen realiseren en

LAW	Gebonden aan internationale regels
	Gebonden aan zelf opgelegde beperkingen (<i>caveats</i>)
	Ethische normen / humanitaire invalshoek
	Beperken <i>collateral damage</i>
POL	Multinationaal opererend
	Politieke besluitvorming
	Parlementaire instemming
SOC	Beïnvloed door publieke opinie
	Beïnvloed door media
	Specifieke persons of interest (thuisfront, et cetera)
MIL	Technologisch geavanceerd
	Aversie tegen slachtoffers
	Zeer capabele eenheden
	<i>Mission Command</i>

Figuur 4 Steunpilaren en kernkwaliteiten Defensie

29 Zie bijvoorbeeld: MCDC Countering Hybrid Warfare Project, *Understanding Hybrid Warfare* (2017) 9.

Figuur 5 Toepassing hybride oorlogvoering op Nederlandse oorlogvoerende capaciteit

daarmee de oorlogvoerende capaciteit van Nederland aantasten zonder over te gaan op een oorlog in een juridische zin.

Bij de LAW-steunpilaar valt het direct op hoe de oorlogvoerende capaciteit kan worden beïnvloed door sluw gebruik te maken van regels, ook wel *lawfare* genoemd. Zo is de legitimiteit van een missie onderuit te halen door een stemming in de VN, kan een actor in diezelfde VN pleiten voor een bepaald type (beperkte) missie en kunnen ziekenhuizen door hun beschermde rol in conflicten een interessante rol spelen.

De POL-steunpilaar laat zien dat de oorlogvoerende capaciteit van Defensie onderhevig is aan politieke processen. Omdat Nederland altijd opereert in multinationaal verband, kun je deze inzet via andere landen ook beïnvloeden. Specifieke taken worden vaak multinationaal belegd, zoals luchtsteun in Srebrenica bij de Fransen, VK en de VS. Maar ook bijvoorbeeld het gewondenvervoer per helikopter in Mali bij de VN. Schakelt een tegenstander de politieke schakels van deze landen of organisaties uit, dan treft dat direct de Nederlandse capaciteiten.

Bij de SOC-steunpilaar valt het op dat meningen en houdingen van media en bevolking hun uitwerking hebben op Defensie. Met het verspreiden van nepnieuws komt men steeds gemakkelijker in de huiskamer van de Nederlandse burger en dat kan het draagvlak van een missie wegnemen. Ook zijn familieleden van militairen vrij eenvoudig te traceren en te intimideren. Een typische hybride manier om effecten teweeg te brengen.³⁰

De laatste steunpilaar, MIL, laat zien hoe de militaire sterktes van Nederland teniet kunnen worden gedaan. Zo heeft de aversie tegen slachtoffers geleid tot een grote rol voor de luchtmacht, met het investeren van een tegenstander in goede luchtverdediging zal de bereidheid tot Nederlands militair ingrijpen verminderen. Tegelijkertijd kan het strategisch communiceren door Rusland over de eindeloze mogelijkheden van zijn afweersystemen leiden

30 Zie bijvoorbeeld: <https://www.wired.com/story/nato-stratcom-catfished-soldiers-social-media/>.

Pilaar	Kernkwaliteit	Valkuil	Politiek-strategische verschijning van valkuil	Operationeel-tactische verschijning van valkuil
LAW	Gebonden aan internationale regels	Regels belemmeren inzet	Geen besluit tot inzet of (te) beperkt mandaat bij inzet	Onduidelijkheid bij inzet (grijs gebied)
	Gebonden aan zelf opgelegde beperkingen (<i>caveats</i>)	Regels belemmeren inzet	Geen besluit tot inzet of (te) beperkt mandaat bij inzet	Onduidelijkheid bij inzet (grijs gebied)
	Ethische normen / humanitaire invalshoek	Regels belemmeren inzet	Geen besluit tot inzet of (te) beperkt mandaat bij inzet	Onduidelijkheid bij inzet (grijs gebied)
	Beperken <i>collateral damage</i> / burgerslachtoffers	Te voorzichtig met het inzetten van bepaalde wapensystemen	(Te) beperkt mandaat bij inzet	Onduidelijkheid bij inzet (grijs gebied)
POL	Multinationaal opererend	Afhankelijk van andere landen	Vetorecht andere landen (art 5), unilaterale terugtrekkingen	Andere culturen, non-interoperabiliteit, taalproblemen, verschillend mandaat tussen landen
	Politieke besluitvorming	Stroperig en wispelturig	Lange beslissingstijd en elke 4 jaar wisseling van de wacht	Weinig ruimte voor langetermijnplanning
	Parlementaire instemming	Stroperig en wispelturig	Lange beslissingstijd en elke 4 jaar wisseling van de wacht	Type missie afhankelijk van politieke kleur
SOC	Beïnvloed door publieke opinie	Laten leiden door de waan van de dag	Negatieve narratieven, maatschappelijke weerstand	Vijandelijke houding t.o.v. militairen
	Beïnvloed door media	Laten leiden door de waan van de dag	Negatieve narratieven, maatschappelijke weerstand	Verlaagd moreel
	Specifieke persons of interest (thuisfront, et cetera)	Onevenredige invloed individuen	Negatieve narratieven, maatschappelijke weerstand	Verlaagd moreel
MIL	Technologisch geavanceerd	Afhankelijk van techniek	Overschatting van eigen kunnen	Niet beschikken over eenheden/wapensystemen die gewenst zijn
	Aversie tegen slachtoffers	Risicomijdend	Geen besluit tot inzet	Verlaagd moreel want angst voor vijandelijke capaciteiten
	Zeer capabele eenheden	Weinig dubbelingen, lange opbouwtijd	Eenheden kunnen slechts op beperkte locaties worden ingezet	Niet beschikken over de eenheden/wapensystemen die gewenst zijn
	<i>Mission Command</i>	Geen synergie tussen lagere en hogere niveaus	De gevolgen van beslissingen genomen op lager niveau worden niet geheel overzien	Onduidelijkheid door verschil in inzicht

Figuur 6 Kernkwaliteiten, valkuilen, en de verschijningsvormen

tot een even zo grote lijst aan eisen voor nieuwe gevechtsvliegtuigen. Deze worden daardoor duurder, waardoor landen als Nederland er minder van zullen aanschaffen. Dit heeft dan weer effect op de inzetbaarheid van deze eenheden.

Onderstaand een voorbeeld hoe dit in de praktijk eruit kan zien. Tussen haakjes staat een letter van de Russische comprehensive approach-DIME en daarna van LAW, POL, SOC en MIL. Die geven aan hoe Rusland invloed kan uitoefenen in het scenario. (D → M) betekent dus dat Rusland met Diplomatie invloed uitoefent op de MIL-steunpilaar van Defensie.

Voorbeeldscenario: inzet Nederlandse blauwhelmen in Oekraïne

Rusland overtuigt de Oekraïense separatisten in Oost-Oekraïne gedurende enige tijd geen grote offensieven te starten, het wordt rustiger. Tegelijkertijd lobbyt de Russische permanente vertegenwoordiging bij de VN met succes voor een VN-vredesmissie in Oost-Oekraïne (D → L). Omdat sommige landen bang zijn dat Russische militairen niet meer weggaan als ze er eenmaal zijn onder het mom van een VN-missie, spreekt men in de VN af dat noch de VS, Frankrijk of Groot-Brittannië, noch Rusland troepen levert. Achter de schermen hint Rusland aan Nederland

De F-35. Westerse krijgsmachten, ook de Nederlandse, zetten sterk in op technologie, bijvoorbeeld met moderne jachtvliegtuigen

FOTO MCD, SJOERD HILCKMANN

om het symbolische voortouw te nemen om samen met Maleisië en Australië, waar ook veel MH17-slachtoffers vandaan kwamen, een vredesmacht op te tuigen (D → P). Deze landen gaan daarin mee. Omdat het al enige tijd rustig is in het gebied, wordt het een *peacekeeping*-missie en geen *peace enforcement* (D → M). Om de strijdende partijen niet te provoceren, haalt Nederland op verzoek van de VN, maar ondanks protesten van de eigen militaire top, de bewapening van de in te zetten Boxers (D → M). Omdat het zo een symbolische missie is, haalt Nederland alles uit de kast om de missie uit te voeren ondanks de kannibaliserende effecten (D → M).

Aldaar aangekomen voelen de Nederlandse militairen een erg vijandige sfeer (I → M). De partijen vechten niet met elkaar, maar niemand lijkt echt te zitten wachten op de VN-militairen. Intimidaties, kleine vechtpartijen en andere acties zorgen voor een gespannen sfeer. De Nederlandse politiek en pers bejubelen echter het succes van de missie: het aantal burger-slachtoffers van het conflict is al enkele maanden sterk aan het dalen en de rust lijkt op sommige plekken langzaam helemaal terug te keren (I → P, I → S). De gespannen sfeer zorgt er echter ook voor dat de Nederlandse VN-militairen af en toe buiten hun boekje treden, beelden van in elkaar geslagen Oekraïners gaan de wereld rond (I → L). Om dit soort excessen te voorkomen, besluit de Nederlandse commandant de militairen een alcohol- en uitgaansverbod op te leggen en militairen krijgen bevel op de basis te blijven, uitgezonderd patrouilles (I → M). Dit zorgt voor nog meer irritatie onder de militairen en sommigen vragen zich hardop af op sociale media wat ze hier doen (I → S).

Enkele weken na het besluit om op de basis te blijven laaien de gevechten tussen het Oekraïense leger en de separatisten weer op (M → M). De Nederlandse militairen zitten letterlijk tussen de twee vuren in. Het ontbreekt aan het materieel voor een zwaardere *peace enforcement*-missie en de militairen ter plekke hebben eigenlijk weinig zin om hun nek uit te steken voor mensen die hen de afgelopen tijd niet welkom lieten voelen (I → M, I → S). Er

vallen steeds meer slachtoffers, ook enkele Nederlandse militairen raken gewond (M → M). Dan sterven er twee Russische uitwisselings-studentes van achttien jaar oud. Studentes die gestorven zijn terwijl de VN-vredesmissie hen moest beschermen. Rusland is woedend en eist van de VN-missie dat zij het geweld beteugelen (I → S, D → P, D → L). Dat dit eigenlijk onmogelijk is door het strikte VN-mandaat en de lichte bewapening van de militairen, schuift Rusland terzijde (D → M). Als er signalen komen dat er zeer binnenkort een groot separatistisch offensief op handen is, waarbij uitspraken worden gedaan over zuiveringen en kampen voor niet-meewerkende Oekraïners, geeft Nederland bij de VN-Veiligheidsraad aan dat de vredesmacht niet in staat zal zijn om het offensief tegen te houden, en vraagt om hulp (D → P). Terwijl de VN dagenlang discussieert over de precieze troepenmacht, kiest Rusland de *moral high ground*, trekt met wit geveerd zwaar materieel de grens over en beroept zich op de Responsibility to Protect (M → M, M → P, D → P). De Nederlandse militairen zijn zichtbaar blij verrast als witte T-90-gevechtstanks hun belegerde bases komen bevrijden (M → M, M → L). De foto's van de omhelzing van de Nederlandse en Russische commandanten gaat de wereld over (I → M, I → S).

Door de inzet van dit zware materieel lijkt de rust al snel terug te keren (I → S). Onder het mom van humanitaire konvooien verkrijgen de Russische blauwhelmen steeds meer materieel en richten ze een defensieve linie in die Oekraïne praktisch doormidden zaagt. Oekraïne protesteert tevergeefs bij de VN en eist dat Rusland zich terugtrekt, maar dat land weigert dat te doen zolang er geen goed en stevig VN-mandaat ligt (D → P, D → L). Tegelijkertijd vertraagt Rusland in de Veiligheidsraad het ontwerp van zo een mandaat en spreekt het met wisselende argumenten zijn vetorecht uit als het toch op tafel komt. Nederland, Maleisië en Australië verlengen hun missies niet en uiteindelijk zijn er alleen nog maar Russische militairen actief in de regio (D → P). De kannibaliserende effecten op de Nederlandse krijgsmacht waren zo groot en de resultaten zo minimaal, dat het nog vele jaren zal duren

Nederlandse blauwhelmen. Het scenario over een VN-missie laat zien hoe een andere mogelijkheid de Nederlandse oorlogvoerende capaciteit kan frustreren

FOTO UN PHOTO

voordat Nederland weer aan een grote missie kan en wil meedoen. Maanden gaan voorbij, maar er zit geen vooruitgang in de zaak. Rusland gebruikt de relatieve rust om aan te tonen dat de inzet gerechtvaardigd is. Steeds meer landen lijken het hier mee eens te zijn en de Russische militairen blijven nog jaren actief in wat wij nog Oost-Oekraïne noemen. Rusland noemt het intussen *Novorossiya*, Nieuw-Rusland.

Conclusie

Het gebruik van de kernkwadranten laat zien dat het mogelijk is om tijdens vreedstijd de oorlogvoerende capaciteit van Nederland aan te grijpen en vervolgens negatief te beïnvloeden. De factoren en actoren die Defensie hierbij beïnvloeden zijn zeer divers en hebben op het eerste gezicht weinig met elkaar te maken. Een indirect opererende mogelijkheid kan deze factoren en actoren met elkaar verbinden tijdens een hybride operatie om zo effecten te genereren. Voordat Defensie ergens tegen kan optreden, is het noodzakelijk om bewust te

zijn van de dreiging. Dit artikel heeft laten zien dat de mogelijkheid van deze dreiging bestaat en heeft beschreven hoe het mechanisme werkt. Nu is het aan Defensie om hier handen en voeten aan te geven. Hieronder volgen een aantal aanbevelingen over grijze gebieden, informatieoperaties en de inzetbaarheid van wapensystemen.

Een eerste aanbeveling gaat over het omgaan met hybride dreigingen. Zoals in figuur 1 zichtbaar is, is het bijzonder moeilijk om weerstand te bieden tegen de methodes van hybride dreigingen. Omdat de mogelijkheden eindeloos zijn, bestaat er geen perfecte bescherming. Wel zijn vooraf de effecten voor te stellen, zoals in dit artikel is gedaan. Hier zal dus vooral aandacht voor moeten komen: hoe zorgen we dat Defensie kan blijven werken ondanks de mogelijke effecten van een vijandelijke hybride operatie?

Zoals duidelijk wordt bij de valkuilen van de LAW-steunpilaar, is het optreden van Nederlandse militairen precies beschreven in ver-

dragen, internationale afspraken en mandaten. Hierin staat zo nauwkeurig mogelijk wat wel en wat niet mag. Een potentiële tegenstander weet dit en gaat de grijze gebieden opzoeken, hiermee creëert het dus de valkuil voor Defensie. Defensie is niet in staat om bijvoorbeeld eigenhandig het recht op zelfverdediging in het VN-Handvest aan te passen, dus ze zal moeten leren leven met de consequenties. Zo zullen oefeningen een grotere rol moeten reserveren voor bewapende burgers of militairen zonder insignes en bijvoorbeeld de plaatsing van vitale vijandige communicatieapparatuur in ziekenhuizen.

Deze aanbeveling gaat dus over *hybrid awareness*: zorg dat militairen tijdens realistische oefeningen de dilemma's al eens hebben afgewogen voordat ze in soortgelijke echte situaties komen. Dit zorgt ervoor dat de grijze gebieden in daadwerkelijk gevaarlijke situaties witter of zwarter overkomen met een betere reactie als gevolg.

De tweede aanbeveling gaat over informatie-operaties. Bij de SOC-steunpilaar valt op dat veel actoren invloed hebben op Defensie. Actoren zoals het parlement en specifieke *persons of interest*, die allemaal vatbaar zijn voor

Nederlandse militairen moeten off the grid oefenen, om afhankelijkheid van technologie te beperken

FOTO MCD, GERBEN VAN ES

informatieoperaties. De Amerikaanse presidentsverkiezingen, de Brexit en vrij recentelijk de anti-vaccinatiediscussie³¹ hebben laten zien dat een vastberaden opponent dergelijke informatieoperaties niet schuwt. Het gaat te ver voor Defensie om actief binnenlandse propaganda te bedrijven, dan zaagt zij haar eigen LAW-steunpilaar door, maar het heeft zeker zin om te monitoren wat de Nederlandse bevolking vindt van Defensie in het algemeen, en specifieke missies in het bijzonder. Een eenheid strategische communicatie binnen Defensie of Algemene Zaken kan hier een uitstekende oplossing voor zijn. Die kan zich dan ook bezig houden met het monitoren en/of tegengaan van desinformatie die invloed heeft op Defensie.

De laatste aanbeveling gaat over de inzetbaarheid van gewenste wapensystemen en andere assets. In het Westen, Nederland is daar geen uitzondering op, wordt sterk ingezet op technologie: in bijvoorbeeld de jachtvliegtuigen, geo-positionering en *command&control*. Een tegenstander die zich voorbereidt op een conflict met Nederland zal proberen deze *force multipliers* teniet te doen. Daarom zet Rusland in op *anti access/area denial*: zet een S400-systeem neer en roep een no-flyzone uit en de Nederlandse militaire mogelijkheden verminderen aanzienlijk. Cyber, elektronische oorlogvoering, GPS-spoofing, allemaal zijn het middelen om gebruik te maken van de westerse afhankelijkheid van technologie. Nederlandse militairen zullen dus *off the grid* moeten oefenen: oefenen met situaties waar ze geen luchtsuperioriteit hebben, niet volledig kunnen vertrouwen op locatievoorzieningen en niet of nauwelijks digitaal kunnen communiceren. Dit kan onder andere worden opgelost door redundantie, oude skills weer te trainen en door te werken aan actieve en passieve verdediging.

Rusland heeft al deze lessen geleerd in Georgië, Oost-Oekraïne en Syrië. Het wordt tijd dat Nederland ook zijn conclusies trekt. De herontdekking van het campagnethema *combat* is goed en hard nodig.³² Maar de focus moet wel liggen op *combat* in de 21e eeuw waar onduidelijkheden, het narratief en digitale black-outs

Nederlandse militairen moeten *off the grid* oefenen

een hoofdrol gaan spelen. Dit vraagt om geld, middelen en mankracht, maar eerst moet het besef van de noodzaak aanwezig zijn. Dit artikel heeft geprobeerd dit besef aan te kaarten.

Met dit besef kan er vervolgonderzoek worden gedaan: per operationeel commando, maar ook binnen de Bestuursstaf in Den Haag, kan een uitgebreidere analyse worden gemaakt wat hun specifieke kernkwaliteiten én valkuilen zijn. CLSK zal namelijk ongetwijfeld andere accenten hebben dan CZSK of CLAS. Op basis van deze analyse kunnen concrete acties worden ondernomen: idealiter om de valkuilen te voorkomen maar ten minste om de negatieve effecten te minimaliseren. Pas dan kan Defensie als organisatie succesvol optreden in het hybride conflict: bekend met haar krachten, bewust van haar valkuilen. Dit leidt tot een verbetering in de gereedheid van de krijgsmacht en een versterking van de slagkracht. Precies zoals de Defensienota voorschrijft. ■

31 Zie bijvoorbeeld: <https://nos.nl/artikel/2247375-vaccinatiedebat-vs-besmet-door-russische-trollen.html>.

32 De NAVO identificeert vier campagnethema's: *combat, security, peace support operations* en *peace time military engagement*. Zie: <https://www.defensie.nl/binaries/defensie/documenten/publicaties/2014/02/11/militaire-doctrine-voor-het-land-optreden/DP+3.2.pdf>.